

การจักสานจากไม้ไผ่แปรรูป / สิริกร นามลาบุตร

ร່องรอยของเครื่องจักสาน

ร່องรอยของเครื่องจักสานบนเครื่องปั้นดินเผา อาจสันนิษฐานได้ว่า การทำเครื่องจักสานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ใช้วัสดุดิบที่แปรรูปด้วยเครื่องโลหะ เช่น มีดพรั้า จักหรือเหลา วัสดุดิบให้เป็นเส้นตอก

เครื่องจักสานในปัจจุบัน

การแปรรูปวัสดุดิบที่ใช้ทำเครื่องจักสาน เป็นพัฒนาการสำคัญในการทำเครื่องจักสาน ช่างจักสานจะสานภาชนะ หรือใช้ไม้ทำเป็นแบบ ให้มีรูปทรงตามความต้องการก่อน แล้วจึงสานทับแม่แบบอีกทีหนึ่ง เพื่อให้ได้เครื่องจักสาน ที่มีรูปร่างและขนาดที่เหมือนกัน เป็นจำนวนมาก จะเห็นว่า การทำเครื่องจักสาน เป็นหัตถกรรมสำคัญยิ่งประเภทหนึ่ง ในสังคมเกษตรกรรม เพราะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ผู้ใช้สามารถสานขึ้นใช้เอง จากวัสดุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น

เครื่องจักสานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความโดดเด่นด้วยรูปทรงและลักษณะการใช้สอย ซึ่งมีอยู่หลายประเภทสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน ลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูงกว้างใหญ่ ที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง ๑๕๐-๒๕๐ เมตร(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี,ออนไลน์) มีพื้นที่ครอบคลุม ๒๐ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี อุบลราชธานี พื้นที่ของภาคนี้ประกอบด้วยทิวเขาน้อยใหญ่ล้อมรอบ จึงมีทั้งที่ราบแอ่งแผ่นดิน ที่ราบชายฝั่งแม่น้ำ ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินของราษฎร โดยกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานบนที่ดอนจะอาศัยหนองน้ำเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ตลอดจนการใช้ประกอบอาชีพ เช่น การเพาะปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ และจับสัตว์น้ำ กลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานตามที่ราบชายฝั่งแม่น้ำก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน และจับสัตว์น้ำ จึงมีการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้โดยนำวัสดุดิบซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิตด้วยตนเอง และสามารถสนองประโยชน์ใช้สอยได้ดี นอกจากนี้แล้วชาวอีสานมีวัฒนธรรมที่สืบสานมาแต่อดีตอันยาวนานเช่นกัน วัฒนธรรมอีสานมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เห็นได้ชัดเจน พื้นฐานทางวัฒนธรรมชาวอีสานแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มอีสานเหนือ และกลุ่มอีสานใต้ กลุ่มอีสานเหนือประกอบด้วย จังหวัดหนองคาย อุตรธานี เป็นต้น กลุ่มนี้มีวัฒนธรรมไทย -ลาว และวัฒนธรรมล้านนา ส่วนกลุ่มอีสานใต้ประกอบด้วย จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ เป็นต้น กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาจากชนชาติต่างๆ เช่น เขมร ส่วย ประชาชนภาคอีสานจึงมีชนบประเพณีและวัฒนธรรมผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทย ลาว เขมร ผสมเข้ากับความเชื่อดั้งเดิม วัฒนธรรมที่แตกต่างเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมของกลุ่มชนต่างๆ รวมทั้งหัตถกรรมเครื่องจักสานด้วย นอกจากนี้ ในภาคอีสานยังมีวัฒนธรรมร่วมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือวัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องใช้และภาชนะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวของชาวอีสาน ภาชนะที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น ก่องข้าว กระติบ มวยนึ่งข้าวเหนียว พาข้าว เป็นต้น (สุขใจ ดอทคอม บ้านหลังเล็กอันแสนอบอุ่น ,๒๕๕๖)

เครื่องจักรสานมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนอีสานมาช้านาน แม้ทุกวันนี้วิถีชีวิตคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากแล้วก็ตามเนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้นตามกระแสวิวัฒนาการของเทคโนโลยี และการทำเครื่องจักรสานเพื่อใช้สอยในครัวเรือนได้ลดลงไปมาก แต่กระนั้นเครื่องจักรสานก็ยังมีคุณค่าในตัวเองไม่เสื่อมคลาย

เรียบเรียงจาก

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ภาคอีสาน (ประเทศไทย). สืบค้นจาก: <https://th.wikipedia.org/wiki/ภาค>

อีสาน_(ประเทศไทย).เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.กำเนิดและวิวัฒนาการของเครื่องจักรสาน.เรื่องที่ ๓ เครื่องจักรสาน.เล่มที่ ๒๒.สืบค้นจาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=22&chap=3&page=t22-3-infodetail01.html> เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สุขใจ ดอทคอม บ้านหลังเล็กอันแสนอบอุ่น.(๒๕๕๖) เครื่องจักรสาน : ความหมาย กำเนิด วิวัฒนาการ คุณค่า และพัฒนาการ สืบค้นจาก:<http://www.sookjai.com/index.php?topic=71263.0>
เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐